

EUFROSIN POTECA, UN CĂRTURAR PRAHOVEAN REVENDICAT ATÎT DE ȘCOALĂ CÎT ȘI DE BISERICĂ

În demersul de față încercăm să ne ocupăm de unele momente din viața și activitatea prahoveanului din Nucșoara, Eufrosin Poteca. Acesta s-a născut în noiembrie 1786, într-o familie de potecași. La botez a primit numele Radu, iar Eufrosin este numele de călugărie. Tatăl său, Dumitru Potecașu, a îndeplinit o vreme funcția de vameș și paznic la vama Corduna, trecătoare în Ardeal, în apropiere de Chiciura. Bun cunosător al potecilor și trecătorilor spre Țara Bîrsei, el călăuzea mocanii în drumul lor spre iernat în bălțile Dunării.

În perioada de redeșteptare a conștiinței naționale are loc un reviriment al dezvoltării învățămîntului autohton. Un rol important l-a avut „inginerul” transilvănean Gheorghe Lazăr, care în 1818 a dat un spirit nou școlii românești prin înființarea Colegiului de la Sfîntul Sava, în concurență – zdrobitoare – cu cea grecească, pe atunci „cea dintîi din tot Răsăritul”. Gheorghe Lazăr a fost „însuflețitorul cel dintîi al conștiinței naționale”, după fericita expresie a lui Nicolae Iorga.

Printre cei dintîi elevi pe care i-a format Gheorghe Lazăr se numără și cei patru bursieri aleși (această alegere își avea semnificația ei) să-și continue studiile la Universitatea din Pisa: I. Pandele, C. Moroiu, I. Heliade Rădulescu (acesta va fi înlocuit în curînd cu Simion Marcovici) și Eufrosin Poteca. E. Poteca, înainte de a pleca la studii la Universitatea italiană, îl ajutasese pe Gh. Lazăr la Sfîntul Sava și promovase și studiul limbii grecești, în paralel cu cea română.

Mitropolitul Dionisie Lupu, sprijinitor al lui Gh. Lazăr și reformator al clerului și al învățămîntului în Muntenia, a stăruit și el pentru trimiterea de bursieri români (stipendiști) în Apusul Latin „pentru a pregăti astfel profesorii români la școala națională românească din București”.

Cel care va avea inițial sarcina să-i supravegheze pe cei patru bursieri la Pisa, în Toscana, era Ignatie, fost Mitropolit al Țării Românești din 1810, grec din Mitilene, erudit, care ca urmă durabilă a trecerii sale pe la noi va dona Colegiului „Sfîntul Sava” și Mitropoliei bogata bibliotecă a lui Sonnini de Manoncourt, pe care o cumpărase.

Trimiterea celor patru bursieri la Pisa era și un act de răzvrătire contra grecismului și totodată o dorință de afirmare a romanității noastre, prin revenirea la matca italică. În primăvara anului 1820, cei patru bursieri români au plecat la Pisa, după care unii vor ajunge la Paris „pentru studii mai înalte”. Bursa era de 3500 lei (2000 taleri) anual, care era plătită neregulat, din cauza evenimentelor revoluționare de la 1821 în Muntenia.

Deoarece Eufrosin Poteca era cel mai vîrsnic, a fost însărcinat de Eforia Școalelor cu supravegherea și călăuzirea celor trei colegi mai tineri, urmînd a-i ține pe efori la curent cu activitatea lor universitară atît la Pisa cît și la Paris. Cauzele pentru care a fost desemnat acesta de către Efori au fost acela că acesta avea 34 ani, era preot – călugăr și fusese colegul lui Gh. Lazăr și poseda profunde cunoștințe de limba greacă veche și modernă, latină, italiană și franceză.

La Universitatea din Pisa, Eufrosin Poteca studiasse și aprofundase limba și literatura italiană, latina, filosofia, teologia, istoria și fizica experimentală. Totodată va audia și cursuri de drept roman istoric naturală și botanica.

În toamna anului 1823 Poteca își va continua studiile la Paris după ce obținuse aprobarea Eforiei în acest sens, audiind acolo chiar cursurile de astronomie ale lui Arago, cu care ulterior va întreține și o corespondență.

În vara anului 1825 se va întoarce în țară, chemat de Eforie, deoarece murise Gh. Lazăr¹ și urma să-l înlocuiască la „Sfîntul Sava”, unde va preda filosofia. Între timp școala grecească se desființase. Acesta nu va ezita să-l roage pe domnul Dimitrie Ghica „să binevoiască a întemeia școli românești... pentru că numai școala putea aduce la tot norodul Valahiei fericirea”, căci numai astfel se putea „arăta la toată lumea cît poate românii”.

Patriot convins, Poteca refuză propunerile de a merge ca profesor la „școalele de limba greacă, cea veche și cea nouă”, de la Paris, Petersburg și Londra, deși i se oferea „o grasă plată și oficii bisericești”.

Influențat de ideile liberale ale Apusului, impunîndu-se de la început printre cărturarii de frunte

ai țării, va desfășura ulterior o rodnică activitate didactică și publicistică, din care vom reține traduceri: *Elementele filozofiei* ale lui Heihecceus (1681-1741), profesor la Halle, adept al lui Leibniz, dar mai ales din opera moralistilor și clasicilor francezi: *Discours sur l'histoire universelle* a lui Bossuet sau *Petit carême* a lui Massilon, fapt pentru care ortodocșii contemporani îl denumeau în mod ironic „filozoful nostru cel de la Franța”.

În perioada cât îl găsim la conducerea Colegiului „Sfântul Sava”, Poteca întocmește programe analitice, primele în care învățământul religios își găsește locul binemeritat. La 1 octombrie 1825 el va inaugura cursul de Istoria Filosofiei.

În timpul ciumei din 1828, Poteca va pleca la Pesta, unde va sta un an, pentru a tipări o lucrare. Drumul de la București pînă la Sibiu prin Turnu Roșu îl va face cu căruța, însoțit de Theodor Diamant, care se ducea la studii în Bavaria și peste cîțiva ani va înființa la Scăieni-Prahova Falansterul sau Societatea Soților Agronomi. La Sibiu se întâlnește cu I.H. Rădulescu și cu principele Gh. Bibescu, care îl va invita în cîteva rînduri la masă.

Trimiterea la Pesta avea ca scop să-l salveze de acuzațiile episcopului Neofit și ale unor boieri de a fi propovăduit necredința în școală.

La întoarcerea de la Pesta, în 1829, Poteca este numit Arhimandrit.

Spiritul său naționalist nu era pe placul autorităților rusești de ocupație și mai ales a generalului Pavel Kiseleff, care-l va transfera pe Poteca tocmai la Mănăstirea Gura Motrului, ca egumen, la recomandarea Mitropolitului Grigore, în 1832, care era și el ostil lui Poteca, acuzîndu-l de „ateism”, deoarece „nu suferea lumina filozofiei și nici celelalte științe”. „Starețul gîndului” cum îl definește Emanoil Bucuța în *Legătura roșie*, ia drumul pribegiei, dar păstrează legăturile cu Bucureștiul și cultura națională.

Paralel cu funcția de egumen, îndeplinea și funcția de cenzor al editurii Mitropoliei. De menționat că mănăstirea la care a fost practic surghiunit era în paragină și părăsită de aproape un veac. Lui Eufrosin Poteca îi va reveni sarcina grea de a o reface. Aici va rămîne pînă la sfîrșitul vieții, în tovărășia cărților, sprijinind cu sfaturi și bani pe necăjiții zonei.

A fost și filantrop, astfel cu ocazia sinistrului din martie 1848, care a mistuit sute de case din București, Eufrosin Poteca va contribui financiar la ajutorarea celor în suferință, arătînd că „am făcut și ajutoare pentru cei nenorociți și de obște”. De menționat că incendiul pornise de la un foc de armă „tras de un

coconăș de boier pe un vînt furios”. Pe cheltuiala sa va construi în 1852 un pod peste apa Motrului, deci făcea des dani pentru cei săraci.

Apoi a fost acuzat pe nedrept de neglijență prin furtul a 5.000 de galbeni care erau păstrați în arhiva Mitropoliei. După dovedirea hoțului (Isaia, economul Mitropoliei), Poteca va dărui acești bani prințesei Elisabeta Știrbei, pentru un pension de fete. Datorită spiritului său de dreptate, a avut și numeroși dușmani care îi vor pune piedici în 1850 în numirea ca episcop la una din eparhiile vacante din Rîmnic, Argeș sau Buzău.

Eufrosin Poteca moare de „boala nădufului” la 10 decembrie 1858 la Gura Motrului, unde va fi și înhumat.

Datorită activității sale deosebite, atît școala cît și biserica și-l revendică deopotrivă.

Poteca a fost una din „florile cele frumoase” care au alcătuit cununa de cărturari patrioți în perioada pașoptistă. De la Mănăstirea Gura Motrului din Oltenia, fiul plecat din plaiul Nucșoarei prahovene va trimite banii necesari pentru construcția școlii și bisericii, în 1841, în satul natal. Prin testament lasă cărțile sale Colegiului „Sfântul Sava”, iar banii – pentru întreținerea bursierilor și plata suplimentară pe 10 ani a învățătorilor din Gura Motrului și Nucșoara (100 de galbeni) precum și o sumă de bani pentru instrucția fetelor.

Bibliografie:

1. Gh. Dem. Dobrescu, *Viața lui Eufrosin Poteca*, București, 1883;
2. Alex. Marcu, *Un student la Pisa și Paris către 1820 Simion Marcovici*, Cuget clar, martie 1929;
3. Gh.N. Mihăilă, *Monografia comunei Posești; Contribuții documente și adăugiri*, Ediția I, 2001;
4. C. Dobrescu, *Memoria documentelor. Publicistică istorică, Ploiești*, Editura Etopis, 201;
5. Frasin Munteanu Rîmnic, *Primii elevi ai lui Gh. Lazăr*, în „România literară” din 11 aprilie 1974;
6. Constantin M. Boncu, *Școala Prahoveană secolele X-XIX*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1976.

Notă:

1. Gh. Lazăr a avut legături cu Prahova, fiind dascălul copiilor familiei boierului Bărcănescu (Scarlat și Ralița). De asemenea a elaborat și planul topografic al moșiei de pe apa Cricovului (cf. Emil Vîrtosu, *O lucrare de inginerie în Prahova a lui Gh.Lazăr, un document inedit*, în „Cunoașterea Prahovei”, 1939, Ploiești, Tipografia „Unirea”